

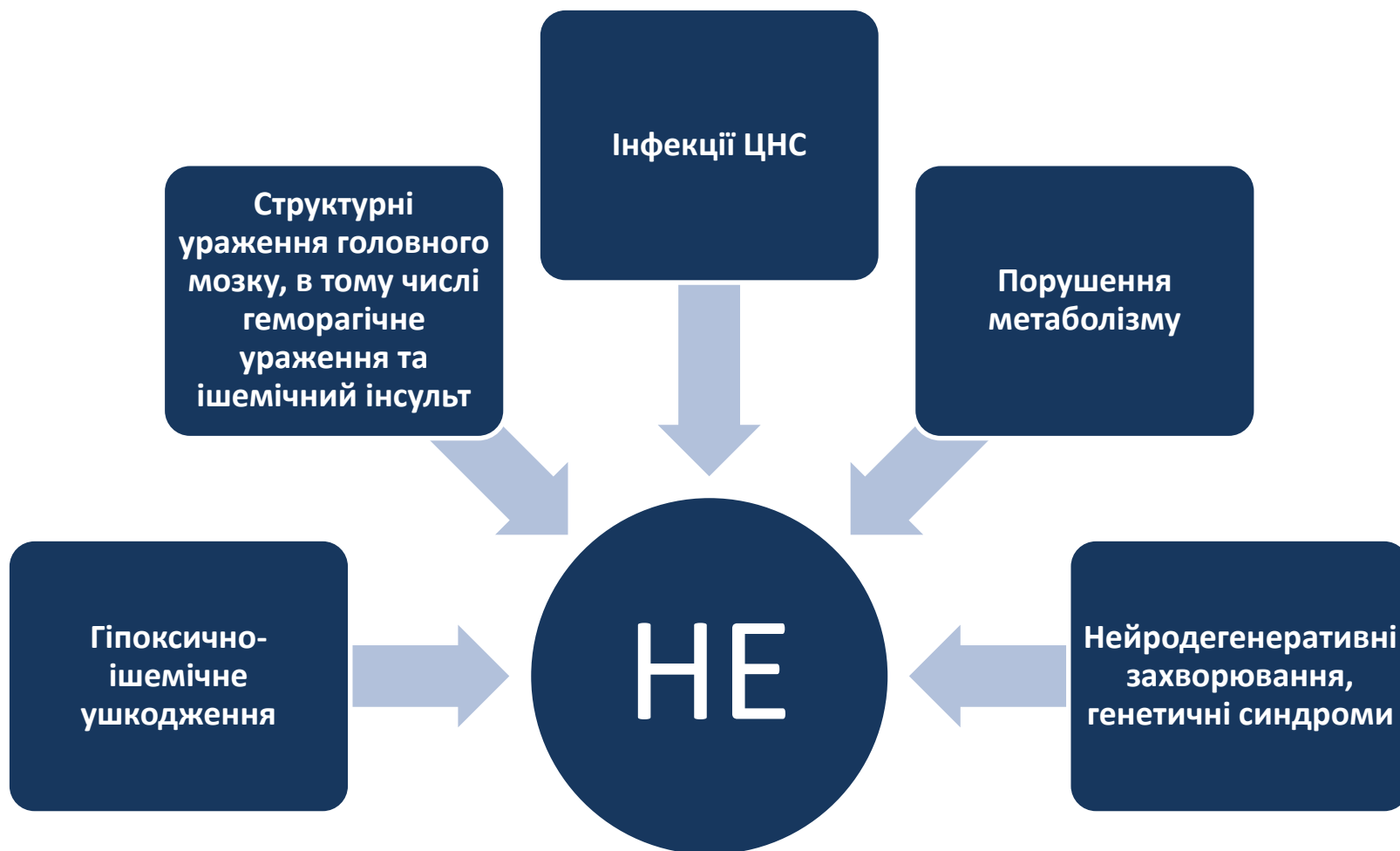
Неонатальна енцефалопатія як наслідок метаболічних порушень

Мавропуло Т.К.

професор кафедри педіатрії 3 та неонатології
ДЗ "Дніпропетровська медична академія
Міністерства охорони здоров'я України"

Неонатальна енцефалопатія (НЕ)

- НЕ - поліетіологічний синдром, який у новонароджених з ГВ $\geq$ 32-34 тиж. характеризується явними клінічними симптомами дисфункції ЦНС (значним порушенням свідомості, рефлекторної діяльності, м'язового тонусу, судомами, апное і проблемами з вигодовуванням)
- Неонатальна енцефалопатія являє собою гетерогенний синдром дисфункції ЦНС у новонароджених

Неонатальна енцефалопатія і вроджені порушення метаболізму

- Хоча окремі метаболічні ураження головного мозку рідкісні, в сукупності вони складають значну частину випадків неонатальної енцефалопатії і можуть бути серйозною діагностичною проблемою
- Більшість метаболічних порушень головного мозку у новонароджених і дітей грудного віку є вродженими порушеннями метаболізму (ВПМ)
- Існує ряд вроджених порушень метаболізму, які можуть імітувати ознаки гіпоксично-ішемічної енцефалопатії (ГІЕ)

Метаболічні енцефалопатії

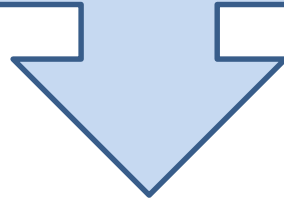
Потенційно
вилікова
патологія

- Гіпокальціємія
- Гіпомагніємія
- Гіпоглікемія

Прогресуючі
енцефалопатії

- Вроджені порушення метаболізму (ВПМ)

ВПМ, які проявляються в період новонародженості, мають схожі клінічні ознаки: зниження рівня свідомості, судоми, погане харчування, гіпотонію і блювоту

- Неонатальна гіпоглікемія
- Порушення метаболізму амінокислот (наприклад, хвороба кленового сиропу, фенілкетонурія, некетотична гіпергліцинемія)
- Гіпераммоніємія (наприклад, дефекти циклу сечовини)
- Органічні ацидемії
- Мітохондріальні розлади
- Важкі пероксисомні розлади (наприклад, синдром Зельвегера)
- Специфічні розлади (наприклад, дефіцит сульфітоксидази і дефіцит кофактора молібдену) можуть мати симптоматику, яка імітує ГІЕ

Клінічний випадок (1)

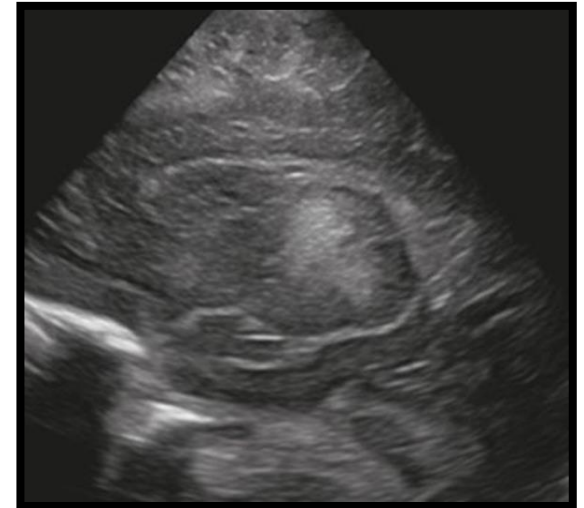
- Дитина (хлопчик) від 1-ї вагітності, яка протікала без особливостей. Перші пологи у терміні вагітності 40 тижнів.
- Оцінка за шкалою Апгар 7/7 балів. Маса тіла при народженні 2800 г, зріст 49 см, окружність грудей 32 см, окружність голови 33 см.
- Дитина була разом з матір'ю, знаходилась на грудному вигодовуванні
- Стан погіршився наприкінці другої доби життя за рахунок поліморфних судом, епізодів апное, м'язової гіпотонії, відсутності смоктання.
- Дитина була переведена до ВАІТН, заінтубована (ШВЛ протягом 9-ти діб).
- Проводилась протисудомна терапія під контролем аЕЕГ (фенобарбітал, сибазон)

Озники неонатальної енцефалопатії

Ознака	Стадія 1 (легка)	Стадія 2 (середньої важкості)	Стадія 3 (важка)
Свідомість	↑ збудливість	Пригнічення	Кома
Тонус	Незначно порушений (гіпо/гіпер)	Помірно порушений (гіпотонія або дистонія)	Значно порушений (гіпотонія)
Смоктання	Порушене	Пригнічене	Відсутнє
Фізіологічні рефлекси	Підсилені	Пригнічені	Відсутні
Судоми	Немає	Наявні	Наявні
Стовбурові рефлекси	Норма	Норма	Порушені
Дихання	Тахіпное	Періодичні апное	Важкі апное

Клінічний випадок (2)

- НСГ (3 доба) – підвищення ехогенності базальних гангліїв, норморезистивний характер кровотоку
- НСГ (4-5 доба) – дифузне підвищення ехогенності головного мозку

***Не встановлений діагноз важкої
гіпоксично-ішемічної енцефалопатії?***

***Не проведена терапевтична
гіпотермія?***

«Важка асфіксія при народженні», «важка гіпоксично-ішемічна енцефалопатія»

- Типове акушерське ускладнення, що могло спричинити гіпоксію плода, безпосередньо перед або під час пологів.
- Раптова стійка фетальна брадикардія або відсутність варіабельності серцевого ритму плода за наявності стійких пізніх або мінливих децелерацій, звичайно, після типового акушерського ускладнення на тлі попередньої норми.
- Оцінка за шкалою Апґар менше 4 балів упродовж перших 5 хв. життя.
- **Наявність клінічних симптомів ураження ЦНС важкого ступеня (стадія 3 ГІЕ, які виникли в перші 72 год. життя)**
- **Порушення функції принаймні ще одного життєво важливого органу або системи - дихальної, серцево-судинної, сечовидільної, травного каналу протягом перших 3 днів життя.**
- **Ознаки гострого дифузного церебрального ураження у новонародженого за даними візуальних інструментальних досліджень в перші дні життя.**

Оцінка етіології НЕ

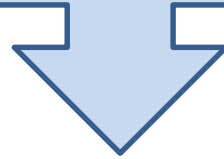
(дослідження першої лінії)

- *Оцінка перебігу клінічних проявів*
- *Гістологічне дослідження плаценти*
- *Загальний аналіз крові, коагулограма*
- *КЛС, глюкоза крові, лактат, натрій, калій, кальцій, магній сироватки крові.*
- *Дослідження функції печінки, сечовина та креатинін сироватки*
- *Бактеріальне дослідження крові, маркери запалення*
- *Дослідження ліквора (+ПЛР збудників вірусних інфекцій)*
- *Електроенцефалографія (ЕЕГ)*
- *Нейровізуалізація (НСГ, МРТ головного мозку)*

Клінічний випадок (3)

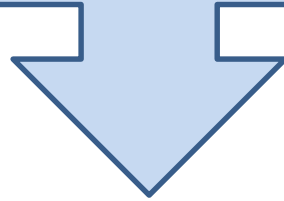
- Дослідження ліквора – помірно підвищений рівень білка
- ЕЕГ - домінує продовжена, високочастотна, низькоамплітудна бета активність, з реєстрацією асиметричних гострих хвиль, переважно під лівими скронево-потиличними ділянками амплітудою до 90 мкВ, з тенденцією до лівосторонньої латералізації. Амплітудний діапазон запису знижено.
- В динаміці відмічалось прогресування деструктивних змін мозкової тканини.
- Клінічно – ШВЛ протягом 9-ти днів, понижена нервово-рефлекторна активність, зондове харчування, судоми

Коли слід запідозрити ВПМ?

- Ознаки неонатальної енцефалопатії діагностуються в перші дні життя після нормальної вагітності і пологів, при відсутності післяпологових ускладнень
- Дані анамнезу
- Клінічні ознаки (органомегалія, кардіоміопатія, гематологічні порушення, вади розвитку і ознаки дизморфогенезу)
- Результати нейровізуалізації
- Лабораторні дані (гіпоглікемія, кетоз, гіпераммоніємія, метаболічний ацидоз і респіраторний алкалоз)

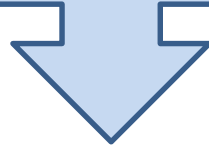
При певних ВПМ можуть виникнути проблеми з вагітністю і пологами (некетотична гіпергліцинемія, пероксисомні розлади, деякі лізосомні розлади, порушення біосинтезу холестерину). Як приклад:

- *Низький рівень естріолу в материнській сироватці* (дефект ферменту біосинтезу холестерина, дефіцит стероїдсульфатази, множинний сульфатазний дефіцит)
- *Зниження рухів плода* (синдром Сміта-Лемлі-Опітц, хвороба накопичення глікогену типу IV, деякі лізосомальні і пероксисомні розлади)
- *Синдром HELLP* (гемоліз, підвищення рівня печінкових ферментів і низький рівень тромбоцитів), гостре ожиріння печінки під час вагітності (дефіцит довголанцюгової 3-гідроксіакліл-КоА-дегідрогенази)
- Дефіцит стероїдсульфатази може викликати *тривалі пологи* в результаті зниження вироблення плацентарного естрогену
- Численні ВПМ пов'язані з *неімунною водянкою*

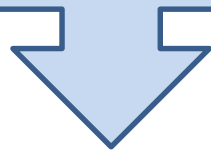
Сімейний анамнез

(повинен включати родовід трьох поколінь)

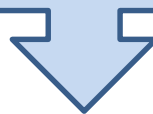
- Кровна спорідненість (більшість розладів мають аутосомно-рецесивне спадкування, хоча деякі пов'язані з Х-хромосомою, деякі мають мітохондріальний [материнський] тип спадкування)
- Смертність в ранньому дитинстві внаслідок неврологічної, серцевої та/або печінкової дисфункції
- Сепсис або незрозумілі випадки смерті у братів і сестер або родичів по материнській лінії
- **Відсутність сімейного анамнезу** не виключає ВПМ, так як більшість з них - аутосомно-рецесивні

Маркери ВПМ, як причини неонатальних судом

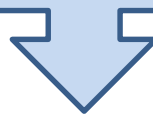
- Судоми, що починаються пренатально
- Судоми, рефрактерні до звичайних протиепілептичних препаратів; міоклонічні судоми
- Прогресуюче погіршення клінічних, нейросонографічних та ЕЕГ ознак
- Дані НСГ, МРТ свідчать про ознаки деструктивних змін мозкової тканини (особливо дифузного набряку мозку та атрофії), характерних для ГІЕ, без «ГІЕ- анамнезу»

Судоми частіше діагностуються при

- порушеннях цикла сечовини та метаболізму амінокислот
- органічних ацидеміях
- гангліозидозах
- порушеннях метаболізму пірувата
- пероксисомних розладах
- мітохондріальних порушеннях
- дефіциті біотинідази
- гліциновій енцефалопатії
- дфіциті кофактора молібдена та дефіциті сульфітоксидази
- порушеннях обміну креатину
- порушеннях метаболізму пуринів і піримідинів
- судороми, що реагують на піридоксин та піридоксаль-5-фосфат

Летаргія може розвиватись при

- порушеннях обміну амінокислот
- органічних ацидеміях
- порушеннях циклу сечовини
- дефектах окислення жирних кислот
- мітохондріальних захворюваннях
- порушеннях вуглеводного обміну
- набряк головного мозку може розвиватися при хворобі кленового сиропу і порушеннях, пов'язаних з гіпераммонемією і тяжкою гіпоглікемією (порушення циклу мочевины, дефіцит середньоланцюгової ацил-СоА-дегідрогенази)
- *Летаргія і кома незвичайні симптоми для лізосомних і пероксисомних розладів*

Ранні нейросонографічні прояви вроджених порушень метаболізму

Патологія	Нейросонографічні прояви
Дефіцит сульфітоксидази	Кістозні утворення в білій речовині, можлива гіпоплазія мозолистого тіла та вентрикуломегалія. Залучення базальних гангліїв може імітувати певні закономірності перебігу гіпоксично-ішемічних ушкоджень
Дефіцит кофактора молібдену	Початкові ознаки дифузної підвищеної ехогенності, потім - гіперехогенність тканини мозку та кальцифікати в базальних гангліях, кісти білої речовини, пізніше - церебральна атрофія
Синдром Зельвегера	Можуть виявлятися субепендимальні кісти, розширення шлуночків , лентикулостріальна васкулопатія, вади борізні та звивин
Некетотична гіпергліцинемія	Гіпоплазія мозолистого тіла

Ранні нейросонографічні прояви вроджених порушень метаболізму

Патологія	Нейросонографічні прояви
Хвороба кленового сиропу	Набряк мозкової тканини, зміни ехогенності, структурні зміни білої та сірої речовини (виявляються на МРТ)
Порушення окислювального фосфорилування	Шлуночкова дилатація , субependимальний гермінолізис, аномальна біла речовина (МРТ)
Пероксисомні розлади	Розширення шлуночків , лентикулостріальна васкулопатія, аномальна будова кортикальної тканини (МРТ)
Органічні ацидемії	Підвищення ехогенності перивентрикулярної білої речовини
Порушення метаболізму амінокислот циклу сечовини	Аномальна будова кортикальної тканини (МРТ, НСГ), аномальна біла речовина (МРТ), гіпоплазія мозолистого тіла (МРТ)

Оцінка етіології НЕ

(дослідження другої лінії)

- Амміак, лактат і піруват сироватки
- Кетони сечі
- Амінокислоти сиворотки (кількісний аналіз)
- Органічні кислоти сечі
- Ацилкарнітіновий профіль (тандемна масс-спектрометрія)
- Генетичне тестування (наприклад, цитогенетика та порівняльна геномна гібридизація), якщо дитина має вродженні аномалії, або ознаки дизморфогенезу
- Повторна нейровізуалізація (НСГ, МРТ)
- Офтальмоскопічне дослідження
- Випробовування піридоксину (100 мг в/в) або піридоксальфосфату під ЕЕГ-контролем у новонароджених з частими або постійними судомами

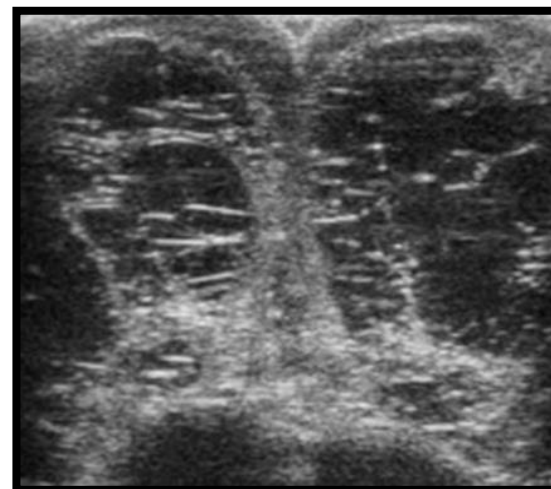
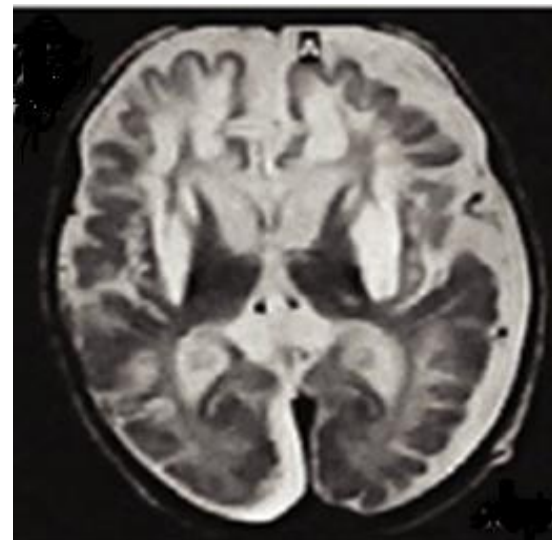
Клінічний випадок (4)

- В 6 діб життя проведені газова хроматографія – мас-спектрометрія органічних кислот сечі, високоефективна рідинна хроматографія амінокислот крові (25 показників), біохімічне дослідження крові.
- На момент проведення дослідження у дитини не виявлено органічної ацидурії (метилмалонової, пропіонової, ізовалеріанової, дефектів біотинідази, аргінін-янтарної, тощо), хвороби кленового сиропу, тірозінемії, дефектів аргінази, порушення обміну жирних кислот.
- Звертав увагу позитивний тест на сульфіти - 25 мг/л (норма - негативний); зниження нейротрансмітерів, виснаження глутатіону.
- Висновок. Порушення обміну сірковмісних амінокислот. Не можна виключити енцефалопатію внаслідок недостатності сульфітоксидази.
- Рекомендовано проведення МРТ головного мозку (можливе виявлення дифузних кістозних уражень білої речовини, базальних ядер і таламусів в поєднанні зі змінами в корі головного мозку і гіпоплазією мозочка).

Клінічний випадок (4)

МРТ мозку (11 доба)

- Дифузна енцефаломалія обох гемісфер великого мозку.
- Вентрикуломегалія.
- Гіперінтенсивний сигнал в базальних гангліях
- Гіпоплазія мозолистого тіла
- Висока інтенсивність білої речовини мозочка

Клінічний випадок

«Ранній катамнез»

Діагноз. Дефіцит сульфітоксидази та дефіцит кофактора молібдену ?

- *Проводиться дослідження мутацій генів MOCS1 , MOCS2 , MOCS3 і GPRN, які кодують синтез кофактора молібдена, і ген SUOX, який кодує сульфітоксидазу*

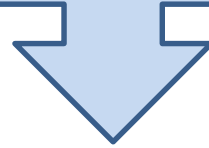
Якщо діагноз не встановлений, необхідні дослідження для виявлення

- порушень метаболізму пуринів і піримідинів (сеча пуринів і піримідинів)
- окислення жирних кислот (профіль ацилкарнітину в плазмі)
- метаболізму нейротрансмітерів (рівні нейротрансмітерів ліквору)
- метаболізму пероксисом (жирні кислоти з дуже довгим ланцюгом, фітанова кислота, піпеколінова кислота)

Потенційно виліковні ВПМ, як причини неонатальних судом

- Піридоксин-залежна епілепсія (піридоксин або піридоксаль 5'-фосфат)
- Дефіцит антиквітину (фолінова кислота)
- Дефіцит біотинідази (пероральні добавки біотину)
- Прийом карнітину може бути корисний пацієнтам з органічними ацидеміями, порушенням окислення жирних кислот і первинним або вторинним дефіцитом карнітину
- Кобаламін (вітамін B12) може призначатися пацієнтам з метаболічним ацидозом і підозрою на органічну ацидемію (в разі, якщо у пацієнта є форма метилмалонової ацидемії, яка реагує на вітамін B12)
- Дефіцит кофактора молібдена (приблизно дві третини пацієнтів мають дефіцит типу А, при якому може бути використаним циклічний піраноптеринмонофосфат)

Сучасна тактика ведення дітей з метаболічними енцефалопатіями

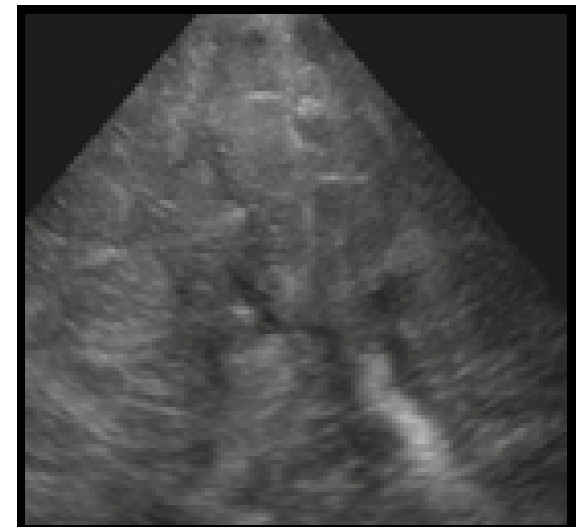
- Метаболічне тестування (метаболічний скринінг) повинно бути проведене якомога раніше (під час первинної маніфестації симптомів), так як медичні втручання можуть змінити результати
- Лікування гіпоглікемії, гіпераммонемії і судом повинно починатись негайно, щоб запобігти довгостроковим наслідкам.
- Допоміжні втручання – забезпечення ШВЛ, інфузійна терапію, видалення метаболітів, що накопичуються, і запобігання катаболізму.
- Окремі кофактори можуть вводитись, якщо є підтвердження діагнозу та в деяких випадках для підтвердження діагнозу

Клінічний випадок 2

- Дитина (дівчинка) від 3-ої вагітності (1-а вагітність – м/а, 2-а вагітність пологи).
- Вагітність протікала на фоні гестаційної гіпертензії, гестаційного цукрового діабету
- Ургентний кесарський розтин з приводу дистресу плоду в терміні вагітності 39 тижнів. Оцінка за шкалою Апгар 6/6 балів. Реанімаційні заходи в пологовій залі: санація ВДШ, ШВЛ мішком Амбу та маскою, вільний потік кисню, шлунковий зонд.
- Маса тіла при народженні 3380 г, зріст 53 см, окружність грудей 34 см, окружність голови 35 см.
- Стан після народження тяжкий за рахунок дихальної недостатності (аспірація меконієм виключена) та неврологічної симптоматики у вигляді синдрому пригнічення.
- У подальшому стан дитини середнього ступеню тяжкості за рахунок помірних дихальних та неврологічних порушень. Протягом 3-х годин проводилась респіраторна підтримка дотацією кисню через лицьову маску.
- З 8-ї доби життя погіршення стану - поява клоніко-тонічних судом. НСГ – первинно підвищення ехогенності базальних гангліїв (9-10-та доба), розширення лікворних просторів. ЕЕГ - патерн нападу з фокальним початком та наступною вторинною генералізацією.

Клінічний випадок 2

- **Діагноз.** Органічна ацидурія - 2-гідроксіглутарова ацидурія (комбінована D-2- і L-2-гідроксіглутарова ацидурія). Вторинне порушення обміну в циклі Кребса, дихальному ланцюгу. Вторинне порушення ліпідного, пуринового, білкового, мінерального обміну.
- НСГ – прогресуюче підвищення ехогенності області базальних гангліїв, перивентрикулярних дільниць; далі дифузне підвищення ехогенності; ознаки венкуломегалії, атрофії

Висновки

- ВПМ – захворювання, які зазвичай не вдається встановити при лікарському огляді новонароджених через відсутність специфічних клінічних симптомів
- Оптимальний вихід для дітей з ВПМ залежить від раннього розпізнавання. Затримка діагностики може призвести до метаболічної декомпенсації, прогресуючого неврологічного ушкодження або смерті
- У випадках клінічних проявів неонатальної енцефалопатії, ультразвукових симптомів ушкодження мозкової тканини (подібних до гіпоксично-ішемічних деструктивних змін) без типових анамнестичних ознак ГІЕ, завжди слід враховувати можливість вроджених порушень метаболізму
- Раннє виявлення ВПМ за рахунок первинного скринінгу чи метаболічного скринінгу при первинних клінічних проявах дозволяє використати потенційні терапевтичні втручання.
- В більшості розвинених країн розширений скринінг новонароджених є стратегією охорони здоров'я протягом останніх 40 років.

Список літератури

- Aslam S, Strickland T, Molloy EJ. Neonatal Encephalopathy: Need for Recognition of Multiple Etiologies for Optimal Management. *Front Pediatr*. 2019;7:142. Published 2019 Apr 16.
- Champion MP. An approach to the diagnosis of inherited metabolic disease. *Arch Dis Child Educ Pract Ed* 2010; 95:40.
- Dulak O., Plecko D., Wolf NI. Occasional seizures, epilepsy, and inborn errors of metabolism. *Lancet Neurol*. 2014 Jul;13(7):727-39.
- Ficicioglu C, Bearden D. Isolated neonatal seizures: when to suspect inborn errors of metabolism. *Pediatr Neurol*. 2011 Nov;45(5):283-91
- Leonard JV, Morris AA. Diagnosis and early management of inborn errors of metabolism presenting around the time of birth. *Acta Paediatr* 2006; 95:6.
- Martinello K, Hart AR, Yap S, Mitra S, Robertson NJ. Management and investigation of neonatal encephalopathy: 2017 update. *Arch Dis Child Fetal Neonatal Ed*. 2017;102(4):F346–F358. doi:10.1136/archdischild-2015-309639
- Salas J., Tekes A., Hwang M., Northington F.J., Huisman T.A. Head Ultrasound in Neonatal Hypoxic-Ischemic Injury and Its Mimickers for Clinicians: A Review of the Patterns of Injury and the Evolution of Findings Over Time. *Neonatology* 2018;114:185–197.
- Westerlinck H, Meylaerts L, Van Hoestenbergh MR, Rossi A: Sulfite oxidase deficiency in a newborn. *JBR-BTR* 2014;97:113–114.